

Anita Kulawiak

Uniwersytet Łódzki, Polska ■ University of Lodz, Poland

Analiza atrakcyjności małych miast województwa łódzkiego pod względem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości

Analysis of the attractiveness of small towns in the Łódzkie Voivodeship in terms of the development of local entrepreneurship

Streszczenie: Przedsiębiorczość stanowi bardzo ważny problem badawczy. Jej znaczenie wzrosło pod wpływem uznania przedsiębiorczości za jeden z kluczowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego. Dużą szansę w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości upatrują zwłaszcza najmniejsze miasta, które z uwagi na zachodzące coraz szybciej procesy globalizacji, metropolizacji, tracą swoje ponadlokalne znaczenie na rzecz większych ośrodków. Dodatkowo, pomimo podejmowania przez władze lokalne małych miast wielu inicjatyw aktywizujących tę formę działalności ludzkiej, w ostatnim czasie pojawiły się nowe zagrożenia dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości wynikające m.in. z rozwoju tanich sklepów dyskontowych, wzrostu ubóstwa społecznego w kontekście ostatnich wydarzeń politycznych oraz inflacji, czy też – stanu epidemii. W rezultacie zmalała też chęć mieszkańców do tworzenia własnego biznesu, a co za tym idzie – znacznie osłabił ich impet rozwojowy. Celem artykułu jest ocena potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności ekonomicznej wybranych, najmniejszych miast regionu łódzkiego. Aby wyodrębnić miasta o najbardziej sprzyjających warunkach do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, zastosowano metodę wielowymiarowej analizy porównawczej, która w polskiej literaturze przedmiotu występuje pod nazwą wskaźnik Perkala. Do analizy wykorzystano dane statystyczne pochodzące z banku danych lokalnych GUS za rok 2021.

Abstract: Entrepreneurship is a very important research problem. Its importance has increased due to the recognition of entrepreneurship as one of the key factors of socio-economic development. The smallest cities perceive a particularly important role in the development of local entrepreneurship, as they lose their supra-local significance due to the accelerating globalisation and metropolisation processes, to the benefit of larger centres. In addition, despite the fact that local authorities of small towns undertake a number of measures to stimulate this form of human activity, new threats to the development of local entrepreneurship have recently appeared, resulting from, inter alia, the development of cheap discount stores, the increase in social poverty in the context of recent political events, as well as inflation or the state of the epidemic. As a result, the residents' willingness to create their own business has also decreased,

and thus their development impetus has significantly weakened. The aim of the article is to assess the entrepreneurship potential and economic attractiveness of selected, smallest cities in the Łódź region. In order to identify cities with the most favourable conditions for the development of local entrepreneurship, the method of multidimensional comparative analysis was used, which in the Polish literature on the subject is called the Perkal index. Statistical data from the local data bank of the Central Statistical Office for 2021 was used for the analysis.

Słowa kluczowe: małe miasta; podmioty gospodarcze; potencjał przedsiębiorczości; przedsiębiorczość; województwo łódzkie

Keywords: economic entities; entrepreneurial potential; entrepreneurship; Łódź Voivodeship; small towns

Otrzymano: 22 listopada 2022

Received: 22 November 2022

Zaakceptowano: 7 grudnia 2022

Accepted: 7 December 2022

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Kulawiak, A. (2022). Analiza atrakcyjności małych miast województwa łódzkiego pod względem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 18(2), 25–40. <https://doi.org/10.24917/20833296.182.2>

Wstęp

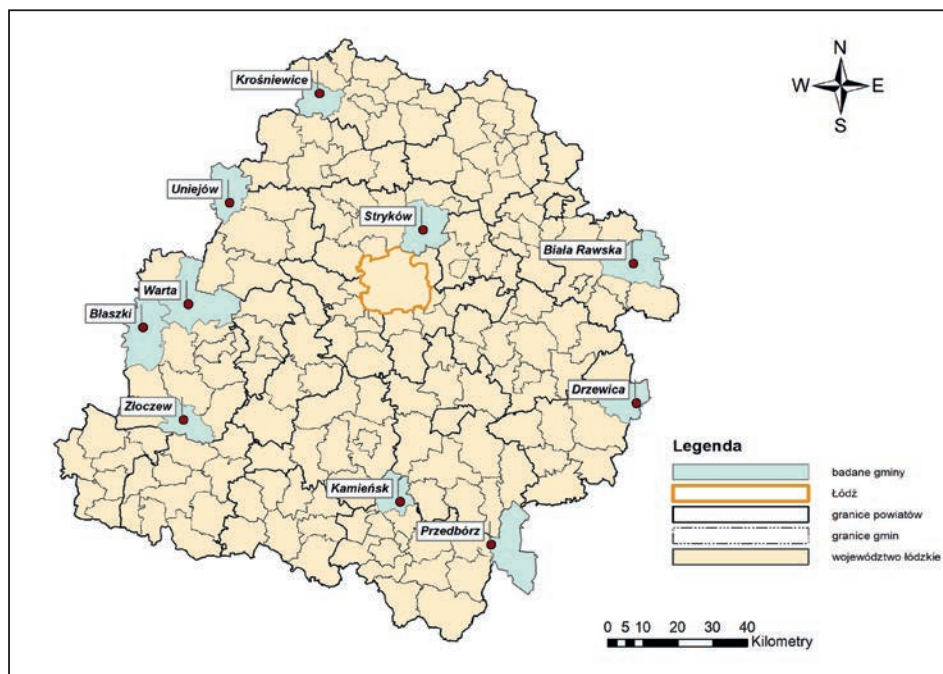
Celem artykułu jest ocena potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności ekonomicznej wybranych, najmniejszych miast regionu łódzkiego. Przedsiębiorczość, niezależnie od podejścia teoretyczno-metodologicznego, rozumiana jako proces organizowania, prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z nią ryzyka (podejście procesualne), czy też jako cecha osoby, sposób jej działania oraz jej stosunek do pracy (podejście atrybutywne) współcześnie uznawana jest za jeden z najważniejszych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego. W ostatnich latach pojawiły się jednak zagrożenia dla rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza lokalnej, wynikające m.in. z ograniczeń pandemicznych, inflacji, rosnących cen surowców i mediów, a co za tym idzie – ze wzrostu ubóstwa społeczeństwa. Sytuacja ta dotyczy zwłaszcza najmniejszych miast, które z racji swojego lokalnego charakteru oraz zmiany znaczenia w lokalnych układach osadniczych głównie pod wpływem procesu metropolizacji, globalizacji oraz zmian ludnościowych znalazły się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Jak pokazują badania, w skali całej Polski najmniejsze miasta aktualnie tracą swoją funkcję lokalnych centrów obsługi rolniczego zaplecza na rzecz miast dużych lub średniej wielkości, co prowadzi do ich depopulacji i stagnacji społeczno-gospodarczej (Heffner, 2013; Heffner, Marszał, 2005; Kulawiak, 2013; 2016; Konecka-Szydłowska, 2006, 2016; Konecka-Szydłowska, Perdał, 2017; Lamprecht, 2005; Suliborski, Walkiewicz, 2009). Rozwój lokalnej przedsiębiorczości dla wielu z nich może być zatem jedyną szansą na ich aktywizację, a tym samym – na poprawę ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Ponadto, postawienie na lokalną przedsiębiorczość wpisuje się w odrodzoną wraz z przemianami zachodzącymi po 1990 r. ideę lokalizmu, która upatruje rozwoju miast przede wszystkim na podstawie uwarunkowań wewnętrznych (endogenicznych). Chodzi o koncepcję rozwoju „oddolnego”, która zakłada wykorzystanie lokalnych zasobów rozwojowych w zaspakajaniu potrzeb miejscowych (Szymańska, Grzelak-Kostulska, 2005). O znaczeniu przedsiębiorczości w rozwoju systemów

społeczno-gospodarczych świadczy też fakt, że kreowanie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości jest niesłychanie istotnym elementem polityki lokalnej, jak i regionalnej. Postulaty w tym zakresie oraz plany działań znajdują się w niemal każdej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego (Kulawiak, 2016; Nowak, Lusarczyk, 2010; Strojny, Karaś, Kopec, 2014).

W świetle powyższych uwag podjęty w artykule problem wydaje się ciekawy i zarazem ważny nie tylko z aplikacyjnego, ale również z teoretycznego punktu widzenia. Jednym z celów geografii jako nauki jest bowiem wyjaśnienie zróżnicowania środowiska geograficznego, w tym przede wszystkim wyjaśnianie struktur i procesów społeczno-ekonomicznych w wymiarze przestrzennym (Wójcik, Tomczyk, 2015). Ponadto, pomimo wzrostu zainteresowania tematyką przedsiębiorczości, a co za tym idzie – wzrostu liczby prac poruszających to zagadnienie w różnych kontekstach, brakuje opracowań analizujących potencjał przedsiębiorczości najmniejszych miast, w tym zwłaszcza z regionu łódzkiego. Jedną z nielicznych prób w tym zakresie podjęła A. Kulawiak (2016). Nieco częściej problematyka ta była podejmowana w odniesieniu do regionu podkarpackiego (Strojny, Karaś, Kopec, 2014; Płaźnińska, Wójtowicz, 2018), świętokrzyskiego (Kopacz, 2010) czy zachodniopomorskiego (Nowak, Kicka, 2012).

Badania przeprowadzono na grupie wybranych, najmniejszych miast regionu łódzkiego, za które uznano miasta o liczbie ludności poniżej 5 tys. Ostatecznie w badaniu uwzględniono 10 spośród aktualnie 17 miast regionu, w których liczba ludności spełnia postawiony warunek (rycina 1).

Rycina 1. Miasta wybrane do badań na tle regionu łódzkiego

Źródło: Opracowanie własne

Metody badań i materiały źródłowe

Przeprowadzone badania oparto przede wszystkim na ocenie ilościowej i jakościowej. Dla wybranych miast regionu łódzkiego obliczono wskaźniki syntetyczne. Zakres danych dotyczył roku 2021, co było podyktowane chęcią uzyskania jak najbardziej aktualnych wyników badań.

W celu zobrazowania potencjału przedsiębiorczości w wybranych miastach wyliczono wskaźniki syntetyczne, tj. wskaźnik przedsiębiorczości, wskaźnik lokalnej przedsiębiorczości, wskaźnik rynku pracy oraz wskaźnik bezrobocia. Natomiast w celu wyodrębnienia miast o najbardziej i najmniej sprzyjających warunkach dla rozwoju przedsiębiorczości zastosowano metodę porządkowania liniowego, którą jest wskaźnik Perkala (*Z-score*, index WS) wyrażony następującym wzorem (Runge, 2007):

$$W_s = \frac{\sum_{j=1}^p y_{ij}}{p}$$

gdzie:

W_s – wskaźnik syntetyczny,

$j = 1, 2 \dots p$,

p – liczba uwzględnionych cech,

y_{ij} – standaryzowana wartość j -tej cechy dla i -tego obiektu.

W badaniu pod uwagę wzięto następujący zestaw cech (wskaźników):

- liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców, pracujący na 1000 ludności,
- udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wyrejestrowane z rejestru REGON.

Trzy pierwsze z nich miały charakter stymulant, a dwie kolejne – destymulant.

W związku z powyższym standaryzacji cech o charakterze stymulant dokonano na podstawie formuły:

$$y_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}}{s_j}$$

gdzie:

y_{ij} – standaryzowana wartość j -tej cechy dla i -tego obiektu,

x_{ij} – wartość j -tej cechy dla i -tego obiektu,

\bar{x} – średnia arytmetyczna wartości j -tej cechy,

s_j – odchylenie standardowe wartości j -tej cechy.

Dla destymulant wartości wskaźników standaryzowano natomiast przy wykorzystaniu formuły:

$$y_{ij} = \frac{\bar{x} - x_{ij}}{s_j}$$

Standaryzacja wartości wskaźników doprowadziła do uzyskania macierzy zmiennych standaryzowanych, które wykorzystano przy obliczaniu wskaźników syntetycznych (WS).

Przy wykorzystaniu rozkładu wartości wskaźnika syntetycznego Perkala dokonano uporządkowania liniowego najmniejszych, wybranych miast regionu łódzkiego. Ostatnim etapem badań było uszeregowanie zbioru wybranych miast (ustalenie rangi miast) według malejącej wartości zmiennej syntetycznej.

W badaniu skorzystano z danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS za rok 2021. W celu szerszej interpretacji uzyskanych wyników odwołano się również do różnych materiałów strategicznych gmin, w tym m.in. strategii rozwoju badanych miast, lokalnych programów rewitalizacji miast, planów rozwoju lokalnego gminy, które pozyskano ze stron urzędów wybranych miast.

Wybrane miasta na tle miejskiego systemu osadniczego województwa łódzkiego

Miejski system osadniczy regionu łódzkiego składa się z 48 silnie zróżnicowanych pod względem wielkości i pełniących funkcji społeczno-gospodarczych miast. Wybrane do badań jednostki osadnicze stanowią 23% ich ogólnej liczby i koncentrują nieznacznie ponad 2% ogółu ludności regionu. Spośród nich do najmniejszych ośrodków należą Uniejów, Błaszki i Kamieńsk, w których liczba mieszkańców nie przekracza 3 tys., natomiast największym są Krośniewice, w których liczba ludności wynosi nieco ponad 4 tys. Prawie wszystkie badane miasta cechuje położenie na peryferiach regionu, w niemal równej odległości od jego stolicy Łodzi – wynoszącej średnio ok. 80 km. Wyjątkiem jest miasto Stryków, które od Łodzi oddalone jest zaledwie o 20 km. Zdecydowana większość miast (5) znajduje się w zachodniej części województwa. Spośród nich Biała Rawska oraz Kamieńsk status miasta uzyskały dopiero na początku XX w.

Choć ośrodki te są zróżnicowane pod względem zasobów środowiska przyrodniczego oraz antropogenicznego, a także wykazują różne ścieżki rozwoju społecznego, w zdecydowanej większości cechuje je słabo rozwinięta struktura gospodarcza oraz niskie tempo zmian. Dziedzictwo dziewiętnastowiecznej industrializacji i polityka przemysłowego rozwoju miast spowodowały, że mimo procesów transformacji, następstwem których był upadek i restrukturyzacja wielu zakładów oraz rozwijający się sektor usług, w strukturze zatrudnienia w większości z nich na początku XXI w. dominował lub miał istotne znaczenie przemysł. W ich grupie bezwzględna przewagę przemysł miał w Drzewicy, zaś charakter usługowo-przemysłowy wykazywały Krośniewice, Stryków, Kamieńsk i Błaszki. Uniejów oraz Biała Rawska miały charakter usługowo-rolniczy, zaś Przedbórz oraz Warta – wybitnie usługowy (Suliborski, Walkiewicz, 2009). Aktualnie w ich grupie znaczenie ponadlokalne mają przede wszystkim Uniejów, Złoczew oraz Stryków.

Badane miasta cechuje znaczne podobieństwo pod względem zmian ludnościowych. Podobnie jak całe województwo wykazują tendencję do wyludniania się. W sumie na przestrzeni lat 2014–2021 liczba ludności na całym badanym obszarze zmniejszyła się o ok. 10% – wskaźnik dynamiki wyniósł 96,2 (tabela 1).

Było to spowodowane przede wszystkim ujemnym przyrostem naturalnym oraz ubytkiem migracyjnym. Choć te niekorzystne procesy są charakterystyczne dla całego zbioru miast, to zdecydowanie najlepszą sytuacją wyróżniają się wspomniane już miasta Złoczew, Stryków oraz Uniejów. W całym badanym okresie odnotowały one zdecydowanie najmniejszy spadek liczby ludności, co ma związek z ich ogólnie dobrą, na tle pozostałych

jednostek osadniczych, sytuacją społeczno-gospodarczą. W przypadku Strykowa jest ona konsekwencją strategicznej lokalizacji miasta, które wyróżnia położenie w pobliżu głównego węzła komunikacyjnego, jakim jest skrzyżowanie autostrad środkowoeuropejskich A1 (Gdańsk – Wiedeń) oraz A2 (Berlin – Moskwa), a także znacznych walorów krajozrazowych samej gminy, dzięki którym od lat wyróżnia ją najwyższy wskaźnik migracji związanych z suburbanizacją Łodzi (*Strategia Rozwoju Gminy Stryków na lata 2022–2030*). W przypadku Złoczewa i Uniejowa jest ona natomiast konsekwencją silnej pozycji tych miast w układzie osadniczym kraju i regionu. Złoczew wciąż związany jest z inwestycją górniczo-energetyczną Bełchatowskiego Okręgu Przemysłowego, zaś Uniejów jest miastem z silnie rozwiniętą funkcją uzdrowiskową. W 2008 r. miasto to uzyskało status pierwszego w Polsce uzdrowiska termalnego.

Tabela 1. Liczba ludności w badanych miastach w latach 2014–2021

Miasto	Liczba ludności		Wskaźnik dynamiki 2014 = 100%
	2014	2021	
Krośniewice	4 498	4 304	95,69
Drzewica	3 984	3 812	95,68
Przedbórz	3 697	3 490	94,40
Stryków	3 536	3 469	98,11
Złoczew	3 378	3 335	98,73
Warta	3 339	3 224	96,56
Biała Rawska	3 237	3 130	96,69
Uniejów	3 051	2 990	98,00
Kamieńsk	2 875	2 736	95,17
Błaszki	2 241	2 075	92,59
SUMA	33 836	32 565	96,24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z BDL GUS

Poza systematycznym odpływem ludności cechą charakterystyczną miast jest także silne starzenie się społeczeństwa. Struktura wieku jest bardzo ważnym wskaźnikiem świadczącym o możliwościach rozwoju miast. Niestety, zachodzące już od końca lat 90. XX w. przemiany demograficzne odcisnęły niekorzystne piętno na strukturze badanych miast, co spowodowało, że niemal wszystkie z nich przeszły w zaawansowaną fazę starości demograficznej. Wskazują na to wskaźniki – średnio poniżej 22% ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz średnio powyżej 14% w wieku poprodukcyjnym. W grupie tych miast zdecydowanie najkorzystniejszą strukturę wieku ma Kamieńsk oraz Złoczew, co ma związek z położeniem tych miast na obszarze bełchatowskiego okręgu przemysłowego, który wygenerował olbrzymie zapotrzebowanie na ludność w wieku produkcyjnym. Z uwagi na fakt, że funkcjonujący tam kompleks górniczo-energetyczny wciąż należy do największych pracodawców w regionie łódzkim, miasta te skupiają znaczny odsetek ludności w wieku produkcyjnym.

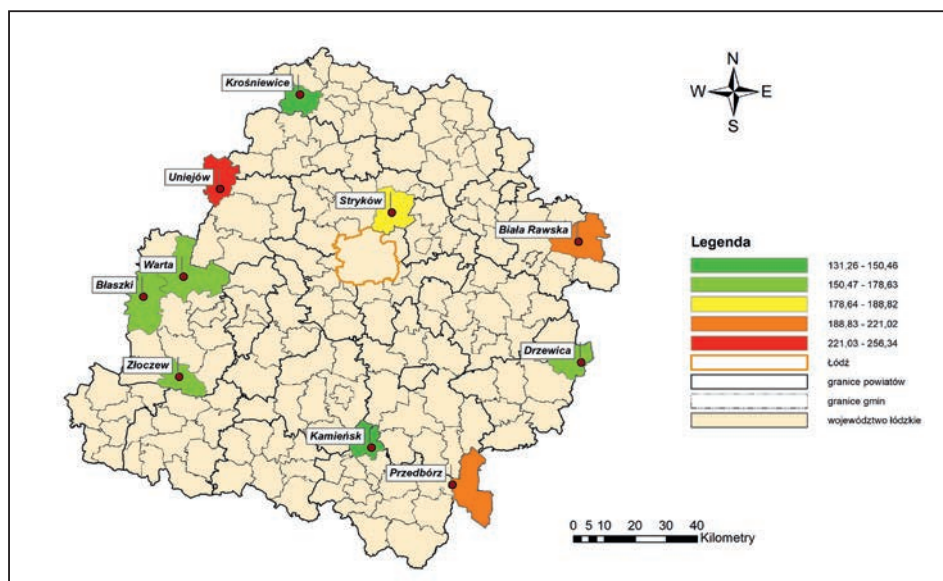
Aktywność gospodarcza i rynek pracy w najmniejszych miastach regionu łódzkiego – wyniki badań

Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem przeciwdziałającym niekorzystnym procesom społeczno-ekonomicznym, takim jak bezrobocie, wykluczenie i marginalizacja. Zlokalizowane w gminach podmioty gospodarcze zapewniają zatrudnienie mieszkańcom oraz dostarczają pozytywnych impulsów rozwojowi gospodarczemu (Musiał-Malago, 2017). W związku z powyższym powszechna skłonność do samozatrudnienia jest niezwykle korzystna.

W badanym roku we wszystkich analizowanych miastach zarejestrowanych było blisko 3,5 tys. podmiotów gospodarki narodowej. Oznacza to lekki wzrost (nieznacznie ponad 13%) w stosunku do roku 2014 (Kulawiak, 2016).

Analiza stopnia rozwoju przedsiębiorczości wyrażonego liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (wskaźnik przedsiębiorczości) ujawniła znaczne zróżnicowanie w grupie badanych miast (rycina 2), aczkolwiek wśród nich przeważają miasta albo o dużym, albo o małym stopniu rozwoju przedsiębiorczości.

Rycina 2. Wskaźnik przedsiębiorczości w wybranych miastach w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z BDL GUS

Zdecydowanie najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w Uniejowie, gdzie na 1000 osób w wieku produkcyjnym przypada 256 podmiotów gospodarki narodowej. Powyżej 200 firm na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypada również w Przedborzu (221 podmiotów). Na tle całego zbioru miast wysokim stopniem rozwoju przedsiębiorczości wyróżnia się także Biała Rawska (181 podmiotów). Dominacja Uniejowa wynika z faktu, że miasto to, z uwagi na uzyskany w 2008 r. status uzdrowiska termalnego, wciąż jest

w fazie intensywnego rozwoju, co na zasadzie efektu mnożnikowego aktywizuje przedsiębiorczość. Z uwagi na uzdrowiskowy charakter przedsiębiorczość oparta jest tam głównie na podmiotach związanych z działalnością usługową. Natomiast wysoki stopień rozwoju przedsiębiorczości w Przedborzu i Białej Rawskiej ma zupełnie inne podłoże. Z uwagi na ogólnie trudną sytuację społeczno-gospodarczą tych gmin (Suliborski, Walkiewicz, 2009), a co za tym idzie – niski poziom inwestycji gminnych, założenie lokalnego biznesu jest efektem ucieczki mieszkańców przed bezrobociem, procesem koniecznym wobec braku alternatywy. W przypadku Białej Rawskiej wysoki stopień przedsiębiorczości, wynika także z jej charakteru gospodarczego zdominowanego przez rolnictwo, w tym szczególnie wyspecjalizowanego w sadownictwie. 60% ogólnej powierzchni gminy zajmują sady. Warto również dodać, że rejon ten uchodzi za najnowocześniejszy rejon sadowniczy w Europie. Funkcjonuje tam zatem, w tym również w samym mieście, bardzo dużo mikroprzedsiębiorstw (zatrudniających poniżej 10 osób), których działalność związana jest z głównie z sortowaniem, logistyką, przechowywaniem i przetwórstwem owoców (*Strategia Rozwoju Gminy Biała Rawska na lata 2022–2030*).

Z kolei zdecydowanie najniższy wskaźnik przedsiębiorczości, wynoszący 131 podmiotów gospodarczych na 1000 osób w wieku produkcyjnym, odnotowano w Krośniewicach. W dużej mierze jest to efekt wyjątkowej w skali kraju lokalizacji miasta, którą wyróżnia położenie na skrzyżowaniu dwóch najważniejszych dróg krajowych łączących północ z południem – nr 91 (Gdańsk – Łódź – Katowice) oraz wschód z zachodem – nr 92 (Warszawa – Poznań). Lokalizacja miasta powoduje, że jest ono atrakcyjnym terenem inwestycyjnym głównie dla firm spedycyjno-transportowo-magazynowych. Generują one miejsca pracy dla mieszkańców, co ogranicza potrzeby miasta w zakresie rozwoju inicjatywy prywatnej. Poza tym, dobre jego skomunikowanie z większymi ośrodkami zarówno w regionie, jak i poza, m.in. z Kutnem, Włocławkiem, Łęczycą czy Łodzią, powoduje, że mieszkańcy chętnie podejmują też prace poza miastem. Problem lokalizacji miasta, zwłaszcza w kontekście jego położenia w sąsiedztwie Łodzi, podkreślony został również w *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Krośniewice na lata 2014–2022*, gdzie zwrócono uwagę na fakt, że bliskie sąsiedztwo miast niesie ze sobą zarówno korzyści, jak i pewne utrudnienia. Z jednej strony bowiem bliskie sąsiedztwo Łodzi oddziałuje pozytywnie na Krośniewice, gdyż Łódź stanowi duży rynek zbytu towarów i usług, z drugiej strony Łódź jawi się – zwłaszcza młodym mieszkańcom gminy – jako ośrodek akademicki i kulturalny, dający znacznie większe możliwości rozwoju, kształcenia i rozrywki.

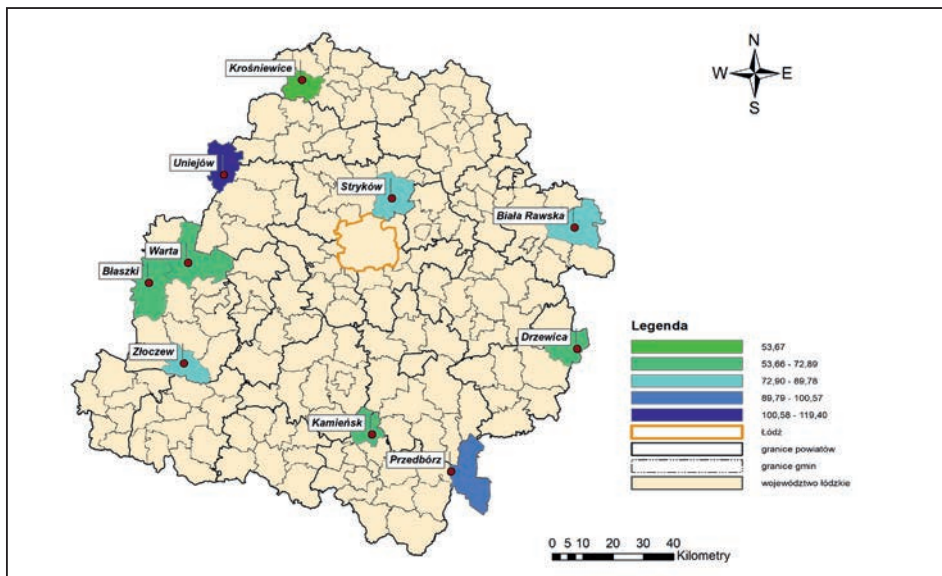
O aktywności gospodarczej gminy wyraźnie świadczy również wskaźnik lokalnej przedsiębiorczości, wyrażony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten wprost obrazuje przedsiębiorczość mieszkańców, ich aktywność i kreatywność, w związku z czym bez wątpienia stanowi fundament lokalnej przedsiębiorczości. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w najmniejszych jednostkach osadniczych ta forma działalności – na zasadach osoby fizycznej – jest, z uwagi na swoją prostotę, wybierana najczęściej. Zatem można wnioskować, że im więcej takich osób w społeczeństwie, tym wyższy potencjał przedsiębiorczości.

W 2021 r. osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w badanych miastach stanowiły niecałe 2,5% ogółu ludności.

Analiza wskaźnika lokalnej przedsiębiorczości w ramach pojedynczych miast wskazała, że w badanym roku wykazał on podobną tendencję do wskaźnika przedsiębiorczości. Oznacza to, że najwyższy poziom rozwoju lokalnej przedsiębiorczości wystąpił w jednostkach,

w których ujawniono również wysoki poziom przedsiębiorczości – czyli w Uniejowie (119 firm), w Przedborzu (101) i w Białej Rawskiej (90) (rycina 3).

Rycina 3. Wskaźnik lokalnej przedsiębiorczości w najmniejszych miastach regionu łódzkiego

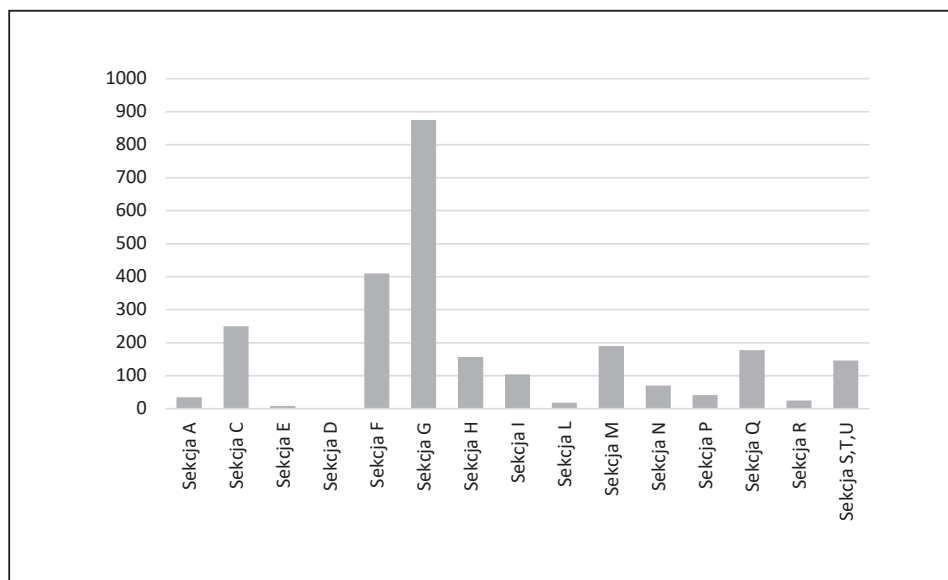
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z BDL

Analiza ujawniła zatem prosty wniosek: przedsiębiorczość w najmniejszych miastach regionu łódzkiego przede wszystkim oparta jest na lokalnym potencjale i biznesie. Najmniejszą aktywność przedsiębiorczą w 2021 r. wykazały natomiast Krośnice (54 firmy) i Kamięnsk (64).

Interesująco przedstawia się także struktura branżowa podmiotów gospodarki narodowej w badanych miastach (rycina 4).

Pomimo niewielkiej skali analizowanych miast zwraca uwagę duża różnorodność podejmowanych tam działalności gospodarczych. Wśród nich można jednak wyróżnić branże dominujące. Zdecydowanie najsilniej reprezentowana jest branża handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G), na którą przypada 35% ogólnej liczby podmiotów. Popularność tej sekcji w małych miastach wynika głównie z faktu, że ta forma działalności jest zdecydowanie najprostsza do założenia, gdyż nie wymaga specjalistycznej wiedzy czy dużego kapitału. W związku z powyższym forma ta dominuje we wszystkich badanych ośrodkach miejskich, ale najwięcej przedsiębiorstw z tej branży koncentruje się w Przedborzu (15%) oraz Białej Rawskiej (13%), a zatem w miastach wybijających się pod względem rozwoju przedsiębiorczości. Wyniki te potwierdzają więc raz jeszcze, że przedsiębiorczość w tych najmniejszych miastach budowana jest głównie w oparciu o lokalne możliwości i zasoby. Warto jednak podkreślić, że poza usługami duże znaczenie mają także działalności związane z drugim działem gospodarki narodowej, tj. przemysłem i budownictwem. Podmioty z sekcji budownictwo (F) stanowią bowiem 16% ogólnej liczby podmiotów i jest to druga najczęściej reprezentowana działalność

Rycina 4. Struktura podmiotów gospodarki narodowej w badanych miastach wg sekcji PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z BDL

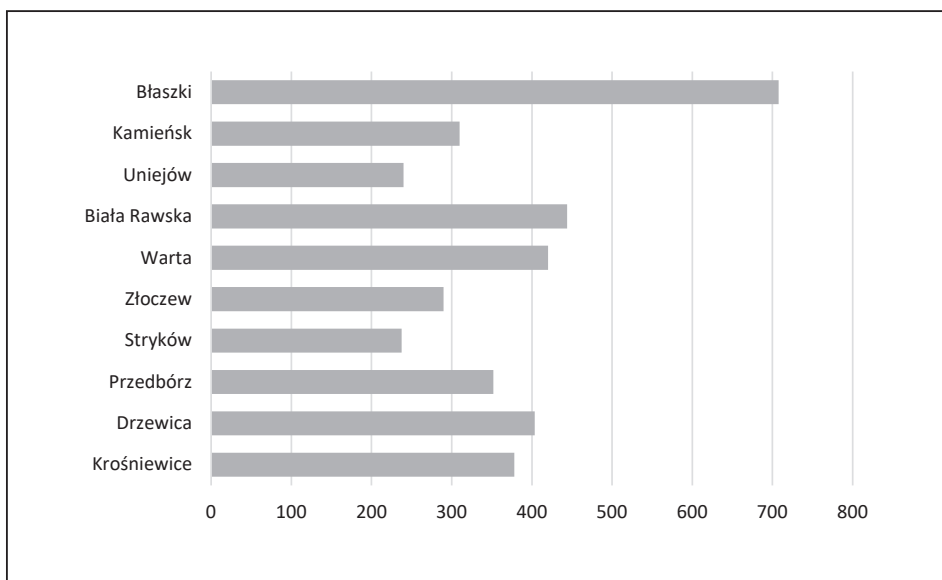
gospodarcza w badanych miastach. Trzecią pozycję zajmuje przetwórstwo przemysłowe (C), które koncentruje 10% ogólnej liczby podmiotów. Warto podkreślić, że choć największej firm z branży budowlanej lokuje się w Złoczewie (16%) i Uniejowie (12%), to jednak struktura tej działalności jest wyrównana. Podobnie wyrówna struktura cechuje przetwórstwo przemysłowe. Choć najsilniej sekcja ta rozwinięta jest w miastach o charakterze zdominowanym przez rolnictwo (Przedbórz – 17%, Biała Rawska – 11%, Uniejów – 10%), to jednak silnie przemysłowy charakter regionu łódzkiego oparty na rozwoju funkcji włókienniczej i przemysłu spożywczego wyraźnie odcisnął swoje piętno na gospodarce tych miast. W konsekwencji, pomimo zmiany ustroju i zasad gospodarowania, funkcja miast zasadniczo nie zmieniła się.

O aktywności gospodarczej miast można również wnioskować na podstawie wielkości rynku pracy oraz skali bezrobocia. Zwłaszcza ten pierwszy czynnik wyrażony liczbą pracujących na 1000 mieszkańców ma duże znaczenie, gdyż wpływa na atrakcyjność inwestycyjną jednostki administracyjnej dla podmiotów zewnętrznych. Na przeciwnym biegunie jest z kolei wielkość bezrobocia, wyrażona udziałem bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, która dokumentuje słabość lokalnej gospodarki (Musiał-Malago, 2017).

W świetle przeprowadzonych badań ośrodkiem oferującym zdecydowanie największą liczbę miejsc pracy spośród wszystkich miast są Błaszki, gdyż na 1000 mieszkańców pracuje tam ponad 700 osób (rycina 5). Warto zwrócić uwagę na fakt, że w badanej grupie jest to miasto o najmniejszej liczbie ludności i zarazem nie wyróżniające się pod względem stopnia rozwoju przedsiębiorczości. Ten stosunkowo wysoki wskaźnik pracujących najprawdopodobniej jest efektem ogólnie rolniczego charakteru miasta, który powoduje,

że znaczna część jego mieszkańców zatrudniona jest w rolnictwie. Miasto cechują bowiem korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa oraz wysoka kultura rolna (*Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Błaszki na lata 2007–2013*), co powoduje, że zatrudnienie w rolnictwie stanowi podstawowe źródło utrzymania. Związek między rolniczym charakterem miasta a zatrudnieniem widoczny jest także w przypadku innych badanych miast. Kolejne w rankingu: Biała Rawska, Warta oraz Drzewica, w których wskaźnik ten osiągnął znacznie powyżej 400 osób, również wykazują rolniczy charakter.

Rycina 5. Liczba pracujących na 1000 mieszkańców w badanych miastach regionu łódzkiego (wskaźnik rynku pracy)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z BDL GUS

Zdecydowanie najsłabiej rynek pracy rozwinięty jest natomiast w Strykowie, gdzie na 1000 mieszkańców pracuje nieznacznie poniżej 380 osób. Sytuacja ta, w kontekście wspomnianej już dogodnej lokalizacji miasta, a także w perspektywie budowy do 2027 r. w jego pobliżu (ok. 70 km) największego w środkowej Europie Centralnego Portu Lotniczego oraz krajowej linii kolejowej – tzw. dużych prędkości, może budzić zdziwienie. Miasto pozostaje jednak w cieniu całej gminy, która uchodzi za miejsce wysoce atrakcyjne i oferujące nieograniczone możliwości rozwojowe. Dogodne skomunikowanie miasta z innymi większymi ośrodkami regionu, takimi jak Łódź, czy Zgierz, a także lokowanie inwestycji w gminach sąsiednich powoduje, że mieszkańcy znajdują zatrudnienie także poza miastem.

Sytuację na rynku pracy odzwierciedla również wskaźnik bezrobocia – wyrażony udziałem osób pozostających bez pracy rok lub dłużej w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Bezrobocie to problem, który dotyka wielu gmin w Polsce, zwłaszcza tych najmniejszych, o najsłabszym potencjale społeczno-gospodarczym. Od wielu lat jest ono jednym z największych zagrożeń o charakterze zarówno społecznym, jak i ekonomicznym. Czynniki, które wpływają na zwiększający się poziom bezrobocia, jest wiele, ale za kluczowe

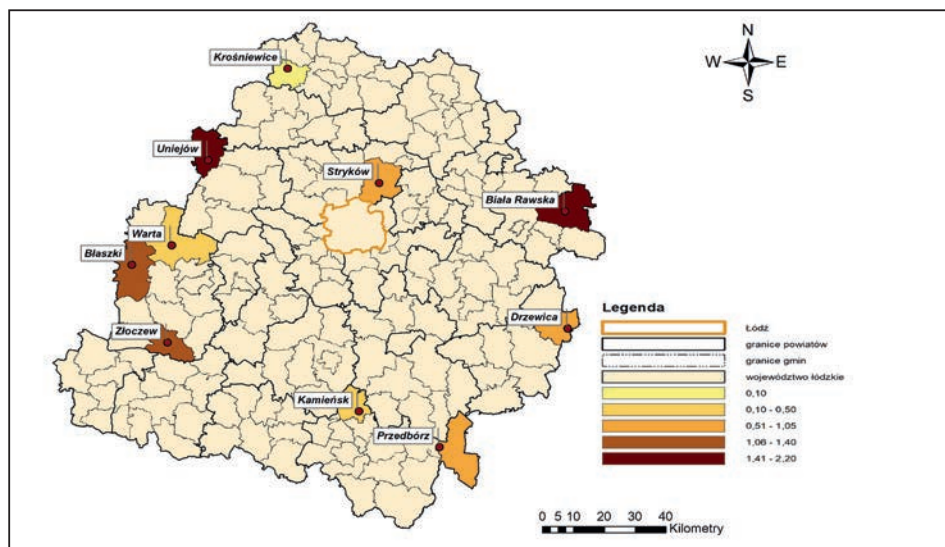
najczęściej uznaje się takie czynniki, jak: brak nowych inwestycji, destabilizacja rynku pracy czy zmniejszenie wpływów budżetowych.

Przeprowadzone badania ujawniły, że najniższy wskaźnik bezrobocia odnotowano w Kamieńsku oraz w Strykowie – na poziomie odpowiednio 2,1% oraz 3%. Poniżej 4% bezrobocie osiągnęło wartość również w Złoczewie i w Białej Rawskiej. Najniższe wartości, odnotowano zatem w miastach, które położone są na terenie kompleksu węglowo-energetycznego „Bełchatów”, który to kombinat jest największym pracodawcą w regionie – dotyczy to Kamieńska oraz Złoczewa, a także w miastach, które położone są w pobliżu większych, znaczących ośrodków. W przypadku Strykowa jest to Łódź, natomiast w przypadku Białej Rawskiej – Warszawa. Potwierdza się zatem wielokrotnie formułowana już w literaturze teza, że rozwój przedsiębiorczości jest zdeterminowany odległością od ośrodka centralnego.

Natomiast najwyższe wartości, tj. ponad 7%, co ciekawe odnotowano w Krośniewicach i w Przedborzu, a zatem w miastach, które cechuje skrajny poziom aktywności ekonomicznej. Wynik ten może zatem sugerować, że poziom bezrobocia niekoniecznie jest pozytywnie skorelowany z przedsiębiorczością. Wniosek ten wymaga pogłębionych badań, niemniej jednak wart jest rozważenia.

Przyjęta metoda wielowymiarowej analizy porównawczej pozwoliła na wyodrębnienie miast o najbardziej sprzyjających warunkach dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Mimo licznych ograniczeń wynikających m.in. z doboru cech przyjętych do analizy, metoda ta ujawniła jednak pełną prawidłowość (rycyna 6).

Rycina 6. Atrakcyjność gospodarcza wybranych miast pod kątem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z BDL GUS

W 2021 r. zdecydowanie najwyższą pozycję w rankingu osiągnął Uniejów, a następnie – Biała Rawska. Najmniej sprzyjające warunki dla rozwoju przedsiębiorczości lokalnej wystąpiły natomiast w Krośniewicach oraz w Kamieńsku. Oznacza to, że warunki

dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w małym stopniu są uzależnione od charakteru gospodarczego miasta. Wprawdzie najwyższą pozycję w rankingu osiągnęły miasta o charakterze zdominowanym przez rolnictwo oraz funkcję uzdrowską, ale za to najsłabsze pozycje osiągnęły ośrodki o silnych podstawach rozwoju gospodarczego, wynikającego bądź to z dogodnej lokalizacji, bądź z bliskości inwestycji strategicznej, jaką jest zespół węglowo-energetyczny „Bełchatów”.

Na wysoką lokatę Uniejowa wpłynęło to, że w analizowanym roku było to miasto o największej liczbie podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym oraz o największej liczbie osób fizycznych prowadzących firmy na 1000 mieszkańców. Nie ulega wątpliwości, że ma to swoje podłoże w samym charakterze miasta opartym na funkcji uzdrowskiej, która wciąż jest w stanie intensywnego rozwoju. Z kolei atrakcyjność Białej Rawskiej generowana jest przede wszystkim położeniem w okolicach Warszawy oraz faktem, że obszar ten uchodzi za ważny w skali Europy region sadowniczy.

Natomiast na niską pozycję w rankingu Krośniewic i Kamieńska wpłynęła przede wszystkim bardzo niski stopień przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości lokalnej. Poza tym, szczególnie w przypadku Kamieńska, przedsiębiorczość indywidualną ogranicza bliskość elektrowni i kopalni Bełchatów, która to inwestycja jest największym pracodawcą w regionie. Co ciekawe, pozostałe miasta wykazały podobną pozycję w rankingu.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania, z uwagi na subiektywny i bardzo ograniczony dobór cech, są jedynie zasygnalizowaniem pewnych trendów. Nie ulega jednak wątpliwości, że z uwagi na znaczenie, jakie we współczesnej gospodarce przypisuje się zjawisku przedsiębiorczości, podejmowanie badań dotyczących zarówno czynników determinujących to zjawisko, jak i atrakcyjności różnych jednostek terytorialnych do prowadzenia tego typu działalności są bardzo potrzebne. Zwłaszcza dotyczy to tych najmniejszych jednostek terytorialnych, które z uwagi na słabość lokalnej gospodarki mogą opierać swój rozwój jedynie na zasobach i przedsiębiorczości lokalnej.

Podsumowując, można również stwierdzić, że potencjał przedsiębiorczości jest uzależniony od wielu różnych czynników, gdyż samo zjawisko przedsiębiorczości jest złożone i wielowymiarowe. Zdaniem J. Strojnego, potencjał przedsiębiorczości jest zbiorem pewnych determinant (warunków zewnętrznych i wewnętrznych) sprzyjających działaniom przedsiębiorczym i należy go rozpatrywać na co najmniej czterech różnych poziomach: poziomie indywidualnym (pojedynczego człowieka), poziomie społecznym (grup społecznych, społeczności), poziomie organizacyjnym (zasad i mechanizmów współpracy w ramach organizacji) i poziomie gospodarki (systemu gospodarczego) (Strojny, 2010). Każdy z tych poziomów ma swoją specyfikę, niemniej jednak w ramach każdego z nich mogą zachodzić procesy, które potencjalnie mogą przyczynić się do wzmocnienia lub osłabienia procesu przedsiębiorczego. Potencjał przedsiębiorczości jest natomiast wyznacznikiem atrakcyjności ekonomicznej obszaru, która to z kolei przyczynia się do rozwoju lokalnego i regionalnego. Potencjał przedsiębiorczości stanowi zatem zasadniczy element atrakcyjności ekonomicznej danej jednostki, ale i odwrotnie. W świetle wielu badań atrakcyjność ekonomiczna, w tym głównie inwestycyjna, uznawana jest bowiem za jedną z bardziej istotnych determinant rozwoju przedsiębiorczości (Sikorska-Wolak, Zawadka, Krzyżanowska, 2020). Innymi słowy, choć atrakcyjność ekonomiczna jest pojęciem nieco szerszym od potencjału

przedsiębiorczości, terminy te bardzo silnie się zazębiają i w realnych warunkach społeczno-ekonomicznych jedno nie może istnieć bez drugiego. O wadze i znaczeniu tych zagadnień we współczesnej nauce świadczy fakt, że tematyka ta jest często podejmowana, a badania prowadzone są w ramach różnych dyscyplin naukowych i dotyczą różnych poziomów terytorialnych. Dotychczasowe badania wskazują jednak, że atrakcyjność ekonomiczna, a także potencjał przedsiębiorczości jest zróżnicowany w wymiarze zarówno krajowym, jak i regionalnym i lokalnym. Dotyczy to także regionu łódzkiego, a zwłaszcza poziomu jego najmniejszych miast, gdzie te różnice były dobrze widoczne. Co ciekawe, pozycja miasta pod względem atrakcyjności gospodarczej nie zawsze idzie w parze z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. W świetle badań okazało się bowiem, że wysoki poziom rozwoju charakteryzuje zarówno lokalne bieguny wzrostu o dużym potencjale, jak i miasta wciąż poszukujące swojej ścieżki rozwoju. Prowadzenie tego typu analiz wydaje się jednak ważne nie tylko z naukowego, ale także – praktycznego punktu widzenia. Pozwala bowiem na identyfikację jednostek o niewykorzystanym potencjale (tam gdzie przedsiębiorczość jest mniejsza niż atrakcyjność ekonomiczna) oraz takich, w których proces przedsiębiorczości zachodzi wyjątkowo dynamicznie, pomimo niesprzyjających warunków. W dalszej perspektywie wiedza ta może być zatem bardzo użyteczna w polityce rozwoju lokalnego i regionalnego. Pozwala bowiem władzom samorządowym na bardziej efektywne zarządzanie rozwojem danej jednostki terytorialnej.

Warto również dodać, że statystyka, choć pozwala zidentyfikować pewne trendy w rozwoju danego zjawiska, to jednak z uwagi na swój uproszczony charakter nie oddaje realnej rzeczywistości. Mimo że w świetle danych statystycznych duża liczba podmiotów gospodarczych wydaje się atrakcyjna i dobitnie świadczy o dużym potencjale przedsiębiorczości, to bez podjęcia pogłębionej analizy funkcjonujących tam podmiotów gospodarczych, trudno jest zidentyfikować i wyjaśnić charakter tej przedsiębiorczości, co ma istotne znaczenie przy wyciąganiu wniosków o charakterze ogólnym. Nie ulega bowiem wątpliwości, że przedsiębiorczość zrodzona nie w wyniku chęci czy ambicji stworzenia czegoś nowego, lecz w wyniku braku innej alternatywy jest relatywnie słabo nastawiona na rozwój, a także silnie uzależniona od otoczenia, w tym pomocy instytucji okołobiznesowych. Choć bez wątpienia zmniejsza bezrobocie i zwiększa podatki, to jednak w dłuższej perspektywie nie przyczynia się do spektakularnego i wyraźnego wzrostu. Brakuje jej bowiem tego innowacyjnego charakteru, który – zdaniem klasyka teorii przedsiębiorczości J. Schumpetera – stanowi jej esencję i sens oraz odróżnia ją od pozostałych form ludzkiej aktywności.

Literatura

References

- Heffner, K. (red.). (2013). *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce a polityka spójności Unii Europejskiej. Stare problemy i nowe wyzwania (ze szczególnym uwzględnieniem województwa opolskiego)*. *Studia KPZK PAN*, 154, Warszawa.
- Heffner, K., Marszał, T. (2005). *Problemy rozwoju małych miast w wymiarze lokalnym i regionalnym*. *Biuletyn KPZK PAN*, 220, Warszawa.
- Konecka-Szydłowska, B. (2016). Powiązania społeczno-gospodarcze i znaczenie małych miast aglomeracji poznańskiej. *Studia Ekonomiczne*, 276, 162–177.
- Konecka-Szydłowska, B. (2006). Sytuacja społeczno-gospodarcza miast strefy podmiejskiej Poznania w okresie transformacji. W: J. Słodczyk, R. Klimek (red.), *Przemiany przestrzeni miast i stref podmiejskich*. Opole: Uniwersytet Opolski.

- Konecka-Szydłowska, B., Perdał, R. (2017). Rola nowych miast w lokalnym rozwoju społeczno-gospodarczym. *Wiadomości Statystyczne*, 3(670), 28–48.
- Kopacz, I. (2005). Rozwój przedsiębiorczości w małych miastach województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2008. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 6, 225–235.
- Kulawiak, A. (2016). Rozwój Uniejowa jako wynik przedsiębiorczych działań władz samorządowych. W: M. Matejun (red.), *Studia ekonomiczne regionu łódzkiego*. Łódź: Wyd. PTE, 227–238.
- Kulawiak, A. (2013). Społeczne uwarunkowania rozwoju sektora usług w małych miastach. Przykład Uniejowa. *Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 15, 115–126.
- Lamprecht, M. (2005). Małe miasta i ich rola w rozwoju gospodarczym woj. Łódzkiego. *Biuletyn KPZK PAN*, 216.
- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Krośniewice na lata 2014–2022*. (2022, 12 października). Pozyskano z: http://biparchiwum.krosniewice.pl/zalaczniki_uchwaly/1022/LPR_2015.pdf
- Musiał-Malago, M., (2017). Ocena potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności gospodarczej obszaru funkcjonalnego Krakowa. *Studia KPZK*, 174, 265–275.
- Nowak, M., Kicka, E. (2012). Przedsiębiorczość w małych miastach województwa zachodniopomorskiego. *Samorząd Terytorialny*, 5.
- Nowak, M., Lusarczyk, M. (2010). Przedsiębiorczość w najmniejszych miastach w Polsce. *Studia Prawniczo-Ekonomiczne*, LXXXI, 330–341.
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Blaszk na lata 2007–2013*. (2022, 12 października). Pozyskano z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewipkcXbqYj8AhVUrosKHSxMDF4QFnoECAwQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.blaszki.pl%2FCommon%2FdownloadZip%2Fmodule_short%2Fport%2Fobj_id%2F3342%2Fpreview%2F0.html&usq=AOvVaw3OPx-3--iy3fFGCbIcD4JG
- Plazińska, K., Wójtowicz, B.E. (2018). Dziedzictwo kulturowe Podkarpacia jako istotny element rozwoju przedsiębiorczości w regionie. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 14, 282–291.
- Runge, J. (2007). *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Sikorska-Wolak, I., Zawadka, J., Krzyżanowska, K. (2020). Atrakcyjność inwestycyjna regionów jako jeden z czynników rozwoju przedsiębiorczości. *Studia Ekonomiczne i Regionalne*, 13(2), 170–183.
- Strategia Rozwoju Gminy Biała Rawska na lata 2022–2030*. (2022, 12 października). Pozyskano z: https://bialarawska.pl/cms/5558/strategii_rozwoju_gminy_biala_rawska_na_lata_2022_%EF%B-F%BD_2030
- Strategia Rozwoju Gminy Stryków na lata 2022–2030*. (2022, 12 października). Pozyskano z: <https://www.strykow.pl/2964,strategia-rozwoju-gminy-strykow-na-lata-2022-2030>
- Strojny, J. (2010). Analiza potencjału przedsiębiorczego województwa podkarpackiego. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 6, 176–197.
- Strojny, J., Karaś, D., Kopeć, N. (2014). Zróżnicowanie przestrzenne potencjału przedsiębiorczego w województwie podkarpackim. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 10, 198–214.
- Suliborski, A., Walkiewicz, D. (2009). Współczesne zróżnicowanie społeczno-gospodarcze województwa łódzkiego. W: K. Badziak, M. Łapa (red.), *Województwo łódzkie 1919–2009. Studia i materiały*. Łódź: Polskie Towarzystwo Historyczne, 243–250.
- Szymańska, D., Grzelak-Kostulska, E. (2005). Małe miasta w Polsce – zmiany ludnościowe i funkcjonalne w II połowie XX w. *Prace Naukowe. Akademia Ekonomiczna w Katowicach*, 59–90.
- Wójcik, M., Tomczyk, J., (2015). Nierówności w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich województwa łódzkiego. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 20, 85–100.

Anita Kulawiak, dr nauk o Ziemi, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, adiunkt w Katedrze Geografii Regionalnej i Społecznej. Zainteresowania badawcze autorki koncentrują się na problemach związanych z szeroko rozumianą kwestią miejską, w tym problemach społecznych i gospodarczych miast w ujęciu zarówno teoretycznym, jak i empirycznym. Autorka prac poświęconych

tematyce. związanej m.in.: z rozwojem lokalnym, warunkami i jakością życia w mieście, rewitalizacją przestrzeni publicznej oraz wykorzystaniem środków UE w rozwoju lokalnym i regionalnym. W ostatnich latach zainteresowania badawcze autorki oscylują także wokół problematyki przedsiębiorczości wiejskiej, w tym głównie jej aspektów teoretyczno-metodologicznych.

Anita Kulawiak, PhD in Earth Sciences, University of Lodz, Faculty of Geographical Sciences, assistant professor in the Department of Regional and Social Geography. The author's research interests focus on problems related to the broadly understood urban issue, including social and economic problems of cities in both theoretical and empirical terms. The author of works related to local development, conditions and quality of life in the city, revitalisation of public space and the use of EU funds in local and regional development. In recent years, the author's research interests also oscillate around the issues of rural entrepreneurship, mainly its theoretical and methodological aspects.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1194-837X>

Adres/Address:

Uniwersytet Łódzki
Wydział Nauk Geograficznych
Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej
ul. Kopcińskiego 31
90-142 Łódź, Poland
e-mail: anitakulawiak@wp.p